

JON STEYNBEEK ASARLARIDA BADIY MAKON MUAMMOSI

Yoriyeva Zarifa Hamroyevna

BuxDPI o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jon Steynbek asarlarida badiiy makon va zamon- xronotop muammolari ilmiy-nazariy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Amerika, Yevropa, adabiyot, an'analar, insonparvarlik, adolat, g'oyalar, Kaliforniya, jahon, jamiyat, Xoakin Miller, Ambrose Birs, Ina Kulbrit, Charlz Uorren Stoddart, Mark Tven va hokazo.

Jon Steynbek (1902-1968) - Amerika adabiyoti klassiklaridan biri (1962 yil Nobel mukofoti), realist rassom, insonparvarlik va adolat g'oyalarining jonkuyar targ'ibotchisi. J. Steynbek asarlarida nafaqat Amerika, balki jahon jamiyatini tashvishga solayotgan o'tkir va murakkab masalalar ko'tarilgan. Oldingi Amerika va Yevropa adabiyoti an'alariga tayangan holda Jon L. Steynbek o'ziga xos badiiy tasvir usulini yaratadi-inson, tabiat.

Uning asarlari o'z qahramonlari hayotiga katta qiziqish bilan ajralib turadi, insonning murakkab va ziddiyatli ongini ochib beradi.

J. Steynbekning adabiy taqdiri u tug'ilib o'sgan va umrining katta qismini o'tkazgan Kaliforniya bilan chambarchas bog'liq. Kaliforniya mavzusi amerikalik yozuvchining deyarli barcha asarlarini qamrab oldi - yozuvchining badiiy merosida Amerika adabiyotining o'ziga xos xususiyati - mintaqaviylik, "kichik" Vatanga bog'liqlik shu tarzda namoyon bo'ldi.

J. Steynbek "Kaliforniya adabiyoti" an'alarini davom ettirdi. 1864 yilda jurnalist va yozuvchi Frensis Bret Xarte Kaliforniya jurnalining muharriri bo'ldi va 1968 yilda u Kaliforniyalik yozuvchilar Xoakin Miller, Ambrose Birs, Ina Kulbrit, Charlz Uorren Stoddart, Mark Tven va boshqa adabiy oylik Overland Monthly jurnallariga rahbarlik qildi. J. Steynbek o'z asarlarida Kaliforniya mavzusini o'ziga xos mintaq, o'ziga xos geografik makon, o'ziga xos madaniy merosi, an'analari va xalqi sifatida birlashtiradi. U "oltin davlat" hayotini barcha ko'rinishlari bilan yoritib berdi.

J. Steynbek ijodi ham mahalliy, ham xorijiy adabiyotshunoslikda ancha to'liq va chuqur o'rganilgan. Bunga ko'plab ilmiy maqolalar dalildir.

J. Steynbek ijodiga Amerikada ham, mamlakatimizda ham qiziqish 30-yillarning oxirlarida paydo bo'lgan. AQShda birinchi maqola va insholar E. Richards, X. Mara, K. Jons, Van Doren va E. Uilson tomonidan nashr etilgan. Ularda yozuvchi o'z asarlarida Amerika jamiyatining ko'plab muammolariga: iqtisodiy inqiroz, dehqonlarning qashshoqlashishi, ma'naviy yo'l-yo'riqlarni yo'qotishiga to'xtalgan realist sifatida namoyon bo'ladi.

1940-yillarda Jon Steynbek haqida juda kam tanqidiy asarlar mavjud edi. Buni Ikkinchi jahon urushining boshlanishi va undan keyin sodir bo'lganligi bilan izohlash mumkin.

"G'azab uzumlari"ning yozuvchisi yuqorida tilga olingan romandagidek ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lmagan asarlar yaratgan. Bizningcha, bu davrdagi Jon Steynbek haqidagi eng qiziqarli maqolalar F. Karpenter, L. Gennet, L. Gurkoga tegishli. Yozuvchining yangi asarlari asosan "G'azab uzumlari"ga qiyoslab ko'rilgan; "Konserva zavodi qatori" (L. Gennett) hikoyasi ijodiy muvaffaqiyat deb ataldi.

Ma'lumki, J.Steynbek adabiy e'tirofni darrov olmagan. Uning debyut romani "Oltin kosa" e'tibordan chetda qoldi. Keyingi ishlar - to'plam yozish mahorati - tilga e'tibor, qoralash pafosi, hujjatli hushyorlik. "G'azab uzumlari" Kaliforniyaning o'ziga xos madhiyasi - yozuvchi uning tarixi, tabiati, aholisi, shuningdek, XIX asr o'rtalari va XX asr boshlarida ko'chmanchilar tomonidan o'zlashtirilgan boy erlar haqida gapiradi. Romanda yer mavzusi, va'da qilingan yerni izlash motivi yetakchi o'rin tutadi. Yozuvchi ushbu asarida Kaliforniyaning asta-sekin ochiladigan, kengayib borayotgan badiiy makon sifatida ko'rsatadi. Dastlabki kitoblarda uning maydoni ma'lum bir joyga toraytirilgan. J.Steynbek "oltin davlat"dagi hayot haqida asta-sekin hikoya qiladi, har safar uning yangi qatlamini ochib beradi.

1940-yilda J.Steynbek va uning do'sti biolog E.F.Rikkets dengiz faunasini o'rganish uchun Kaliforniyaning Tinch okeani sohillari bo'ylab dengiz sayohatiga chiqishadi. Sayohat natijasi "Kortez dengizi" (1941) kundalik kitobi edi. Asarda Kaliforniya dengiz manzaralari tasvirlaridan tashqari, muallifning tabiat olami va inson dunyosi o'rtasidagi munosabatlarga oid muhim falsafiy mulohazalari, sub'ektiv kechinmalari ham mavjud.

J. Steynbek yana Kaliforniya mavzusiga va "Konserva zavodi qatori" (1944) romanidagi "Tortilla Flat" kitobidagi (bir oz o'zgartirilgan bo'lsa ham) qahramonlarning tanish obrazlariga murojaat qiladi. Unda Kaliforniyaning maydoni yana Monterey kichik shaharchasidagi ko'cha chegaralarigacha ("Tortilla Flat" da bo'lgani kabi) toraygan. Biroq, yozuvchi Kaliforniya qiyofasini semantik jihatdan noaniq qiladi, bu unga o'zini Cannery Row bilan cheklab qo'ymaslik, balki ko'cha tomonidan belgilangan maydondan tashqariga chiqish imkonini beradi.

Kaliforniya mavzusi "Marvarid" (1945) masalida ishlab chiqilgan bo'lib, unda A.S. Mularchik, "mif yaratish AQShda zamonaviy realistik nasrda qayd etilgan". Kaliforniya masalda mifologik makon sifatida namoyon bo'ladi: biz xayoliy qishloqni bog'lashimiz mumkin,

U.Folkner tomonidan ixtiro qilingan Yoknapatawpha okrugi bilan okean qirg'og'ida joylashgan. Bu yerda qadimiy dostonida bo'lgani kabi vaqt avlodlar bo'ylab sanaladi va aniq tarixiy voqealar va geografik makon haqida afsonaviy tushuncha paydo bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Richards E. The Challenge of John Steinbeck // North American Review (Summer, 1937). Moor H.. The Novels of John Steinbeck: A First Critical Study. Normandie House. Chicago. 1939.
2. Jones C. Proletarian Writing and John Steinbeck // The Sewanese Review (Oct.-Dec. 1940). Van Doren C. The American Novel: 1789-1939. Macmillan. N.Y. 1940.
3. Wilson E. The Californians: Steinbeck and Faulkner / The New Republic, 103 (Dec. 9, 1940).